

Οι νέοι και η πάλη της σύγχρονης εργατικής τάξης

Του Τάσου Τρίκκα

Μαζί με το τέλος της Ιστορίας είχε προβλεφθεί και το τέλος της εργατικής τάξης. Εκεί, περίπου, στη δεκαετία του 1980... Ευσεβείς πόθοι; "Φαντασία και καρδιά", που έλεγαν οι παλιοί, πολύ παλιοί δημοσιογράφοι, όταν ήθελαν να καυτηριάσουν συναδέλφους τους (πού να ήξεραν τότε τη διαχρονικότητα της ρήσης...). Εν πάση περιπτώσει, παρά τις διαψεύσεις τους, οι φωτισμένες αυτές προφητείες είχαν κάποιο, μικρό, έστω αντίκρουσμα στην πραγματικότητα. "Τα πάντα ρει", είχε πει ο Ηράκλειτος. Που δεν πρόλαβε να τα βάλει με τον Μαρξ και με τον νόμο του φθίνοντος ποσοστού του κέρδους.

Έτσι λοιπόν, η εργατική τάξη δεν μας τελείωσε. Είναι παρούσα, ζωντανή, μαχητική. Όμως έχει αλλάξει. Δεν είναι αυτή που ξέρουμε - που ξέρανε οι παλαιότεροι. Έχει αλλάξει. Όχι μόνο σε σχέση με το μακρινό παρελθόν, αλλά και σε σχέση με την πιο κοντινή, ας πούμε, δεκαετία του 1960, που έζησαν και κάποιοι από τους σημερινούς. Σταχυολογούμε πρόχειρα κάποιες από τις αλλαγές. Κατ' αρχήν, τα στρατηγικού τύπου "υποδείγματα", τα πελώρια εργοστάσια της Πετρούπολης του 1917, της βιομηχανικής ζώνης του Παρισιού του 1930, του Μιλάνου του 1970, με τις μεγάλες απεργίες, που σταματούσαν ξαφνικά τον γδούπο των βαριών μηχανών -διαθέταμε και στη χώρα μας ορισμένες μικρογραφίες τους- δεν υπάρχουν πια. Έχουν τεμαχισθεί σε μικρότερες μονάδες, έχουν μεταφερθεί και "επανεγκατασταθεί" στα πιο μακρινά μέρη του κόσμου, όπου είναι πιο φτηνά τα μεροκάματα.

Ο αριθμός των εργατών στις μικρότερες εργοστασιακές μονάδες έχει ελαττωθεί. Αλλά το ποσοστό της μισθωτής εργασίας στο σύνολο του ενεργού πληθυσμού αυξάνεται, καθώς φεύγουν από τη μέση οι βιοτέχνες, οι μικρέμποροι και πολλοί αυτοαπασχολούμενοι. Αλλά και σε απόλυτους αριθμούς, "μακροοικονομικά", η τάση δεν είναι καθοδική. Υπολογίζεται ότι μόνο στη Νότια Κορέα υπάρχουν σήμερα περισσότεροι εργάτες από όσους υπήρχαν σ' όλο τον κόσμο την εποχή του Καρλ Μαρξ!

Υπάρχει βέβαια και η άλλη πλευρά. Η αποδόμηση της παραδοσιακής εργατικής τάξης, με τη μετακίνηση μεγάλου αριθμού εργαζομένων από τα εργοστάσια στον τομέα των υπηρεσιών και με την κατάτμησή της σε ημερομίσθιους εργάτες (ειδικευόμενους ή μη) και σε μισθωτούς εργατοϋπαλλήλους, καθώς και από την ένταξη σ' αυτήν ατόμων και από κοινωνικές ομάδες που ήταν ως τώρα εκτός παραγωγής (νέοι, σπουδαστές ή μη, συνταξιούχοι, νοικοκυρές). Αλλά η συγκέντρωση πληθυσμού σε μεγάλες πόλεις, οι εργατικές πολυκατοικίες που οικοδομούν σε πολλές χώρες οι δήμοι, ο κοινός τρόπος διασκέδασης με τη διάδοση της τηλεόρασης φέρνουν πιο κοντά τους ανθρώπους, είναι το αντίβαρο στην αποδιάρθρωση και την εξατομίκευση, αυξάνουν την κοινωνική, ταξική συνοχή. Δεν ενισχύουν όμως την ταξική συνείδηση. Ένας από τους λόγους είναι η απουσία του οικουμενικού προτύπου μιας άλλης οργάνωσης της κοινωνίας, που πρόβαλλε άλλοτε η εργατική τάξη. Όμως η εργατική τάξη είναι εδώ και δεν παύει να αγωνίζεται. Η πάλη των τάξεων, κινητήρια δύναμη του ιστορικού γίνεσθαι, είναι πάντα παρούσα.

Η συνολική εικόνα που συνθέτουν οι πλευρές της κατάστασης και της ζωής της εργατικής τάξης κάθε άλλο παρά το τέλος της μαρτυρούν. Αποτελούν όμως πρόκληση για διερεύνηση, για αναζήτηση πιο κατάλληλων μορφών αγωνιστικών κινητοποιήσεων, για αναδιοργάνωση και αναζωογόνηση των συνδικάτων και τόσων άλλων μέτρων και καινοτομιών, που θα αντιστοιχούν στη νέα πραγματικότητα που αναφέραμε. Ευτυχώς, η ανάγκη μιας νέας

οπτικής έχει γίνει αντιληπτή και είναι εμφανείς οι προσπάθειες -όχι αρκετά ικανοποιητικές πάντως- για να βρεθεί το "καινούργιο" που θα αντικαταστήσει το "παλιό" και το "ξεπερασμένο" στη ζωή και τους αγώνες των εργαζομένων.

Και τώρα το άλμα, στο οποίο στοχεύει από την αρχή το σημείωμα τούτο. Σε αντιδιαστολή με την "ανάγνωση" της σημερινής πραγματικότητας του κόσμου της εργατικής τάξης, την επισήμανση των αλλαγών και την αναζήτηση νέων λύσεων για παλαιά και καινούργια προβλήματα, χρειάζεται να επιχειρήσουμε να προσεγγίσουμε μια άλλη πραγματικότητα - τη σημερινή πραγματικότητα του κόσμου της νεολαίας. Όπου ο τρόπος της "ανάγνωσης" της πραγματικότητας φαίνεται να παραμένει στάσιμος και αναλλοίωτος για δεκαετίες ολόκληρες.

Να αρχίσουμε από το πεδίο της θεωρίας. Και της Ιστορίας. "Είναι χαρακτηριστικό ότι οι κλασικοί του μαρξισμού αντιμετωπίζουν πάντα τη νεολαία σαν μια σχετικά ομογενή κοινωνική ομάδα, ότι εντοπίζουν και την ενότητα της νεολαίας στο ιδεολογικό και πολιτικό επίπεδο και τη σχετική αυτονομία της από τις κοινωνικές τάξεις που την αποτελούν". Η επισήμανση είναι του Γ. Μηλιού (Η κρίση της εκπαίδευσης, σελ. 24).

Κατ' αρχήν να υπενθυμίσουμε ότι οι "κλασικοί" αναφέρονταν στις απαρχές του σοσιαλιστικού κινήματος και, κατόπιν, στην ακτινοβολία της Οκτωβριανής Επανάστασης. Ο ιδεολογικός-πολιτικός παράγοντας είναι που ελκύει σ' αυτήν την περίοδο τη νεολαία στο επαναστατικό στρατόπεδο. Και γι' αυτό ο Λένιν αναγνωρίζει την ταξική διαίρεση της (φοιτητικής) νεολαίας -την αναγνωρίζει, δεν την αρνείται- μόνο "σε τελευταία ανάλυση" (ο.π. σελ.24). Για τον ίδιο λόγο, τις παραμονές της "μεγάλης στροφής" του 7ου Συνεδρίου της Κ.Δ. (1934-1935) πραγματοποιείται "αλλαγή παραδείγματος" στις σχέσεις Κόμματος-Νεολαίας και εισάγεται το νέο σχήμα της "ενιαίας", μη κομματικής οργάνωσης νεολαίας (όπως ήταν σε εμάς η ΕΠΟΝ και η ΔΝΛ). Κοινός παρανομαστής είναι ο ως ένα βαθμό δικαιολογημένος, από την "επαναστατική κατάσταση" στην πρώτη περίπτωση, από την επιδίωξη της ευρύτατης αντιφασιστικής ενότητας στη δεύτερη, υπερτονισμός του πολιτικού στοιχείου σε σχέση με το ταξικό. Αλλά το σχήμα αυτό παγιώνεται και αποκτά και την απαιτούμενη θεωρητική θεμελίωση, που διατηρείται, ίδια κι अपαράλλαχτη, ως τις μέρες μας. Είναι ο γνωστός ετεροχρονισμός, μόνιμο σύνδρομο του αριστερού κινήματος.

"Η νεολαία αποτελεί αυτόνομη κοινωνική κατηγορία με διαταξικό χαρακτήρα. Δεν οριοθετείται απλώς από την ηλικία ή από το γεγονός της μερικής ένταξης στην παραγωγή, αλλά υπερπροσδιορίζεται από τη σχέση της με μια σειρά από κοινωνικές δομές και λειτουργίες πέρα από την οικονομία, όπως η συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, ο τρόπος ζωής, η σχέση με την οικογένεια, η αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, η συμμετοχή σε νεανικές κουλτούρες, κάτι που παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των αξιών και της συνείδησής της". Πρόκειται για απόσπασμα από Απόφαση της ΚΠΕ του Συνασπισμού (σύνοδος 17-18 Σεπτεμβρίου 2005 με αποκλειστικό θέμα τη νεολαία).

Γυρίζουμε τώρα σαράντα χρόνια πίσω: Στο Α' Ιδρυτικό Συνέδριο της Δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη (28.3 - 1.4.1965). Παραθέτουμε απόσπασμα από την κεντρική εισήγηση για το οργανωτικό ζήτημα: "Η ΔΝΛ είναι κατ' αρχήν οργάνωση νεολαιίστικη, ιδιαίτερη, ξεχωριστή για τη νεολαία, με οργανωτική αυτονομία και αυτοτέλεια... Γιατί αυτό επιβάλλει η έντονη ιδιαιτερότητα της νεολαίας, σαν ξεχωριστού κοινωνικού τμήματος, με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, που έχουν τη βάση τους στην ιδιαίτερη βιολογική και κοινωνική κατάσταση της νεολαίας. Οι νέοι και οι νέες δεν έχουν ακόμα ή έχουν σε ένα βαθμό διαμορφωμένη συνείδηση της ταξικής και κοινωνικής τους προέλευσης. Γι' αυτό

παρουσιάζουν μεγάλη ενότητα συμφερόντων, κοινή ψυχολογία και κοινά προβλήματα".

Μπορούμε να παραθέσουμε ολόκληρη σειρά από αποσπάσματα με ταυτόσημο ή παρεμφερές περιεχόμενο, που καλύπτουν οκτώ περίπου δεκαετίες. Παρ' όλο που σ' αυτό το χρονικό διάστημα έχουν συμβεί συγκλονιστικά γεγονότα, τα οποία δεν αγνοούνται από τα σχετικά κείμενα, η γενική ωστόσο εικόνα της νεολαίας που παρουσιάζουν -με εξαίρεση την περίοδο της Κατοχής και της Αντίστασης- είναι εντελώς στατική. Και χαρακτηρίζεται από την ίδια ασάφεια και απροσδιοριστία. Κοινωνική κατηγορία, τμήμα της κοινωνίας, σύνολο ατόμων που "υπερπροσδιορίζεται" από κοινωνικές δομές και λειτουργίες, από βιολογικούς και ψυχολογικούς παράγοντες... Καταγιγισμός χαρακτηρισμών άλλοτε επικαλυπτόμενων και άλλοτε εν μέρει αντιφατικών, που αδυνατούν να περιγράψουν με στοιχειώδη ακρίβεια το αντικείμενό τους. Που το προσεγγίζουν αποσπασματικά, με στοιχεία ασύνδετα και συγκεχυμένα. Εκτός από ένα στοιχείο, που αναδεικνύεται με αρνητικό τρόπο - με την απουσία του: η νεολαία εμφανίζεται ως αταξικό ή περίπου αταξικό πληθυσμιακό μόρφωμα.

Δεν υπάρχουν διαφορετικές αποχρώσεις ή παραλλαγές αυτής της εικόνας της νεολαίας, που περνά από κομματικό κείμενο σε κομματικό κείμενο, σε μια διαδοχή ιστορικών περιόδων. Το γεγονός ξενίζει όσους γνωρίζουν ή καταλαβαίνουν. Ο Κώστας Φιλίνης, ιστορικό στέλεχος της νεολαίας στα χρόνια της Κατοχής, σε διάλεξή του στην κεντρική λέσχη των Λαμπράκηδων το 1965, βγαίνει έξω από το κάδρο: "Κατ' αρχήν δεν μπορούμε ποτέ να μιλάμε για καμία 'μυθική νεολαία'", τονίζει, "για μια νεολαία ανεξάρτητη από τάξεις, ενιαία στους σκοπούς, στις επιδιώξεις, στα όνειρά της. Κάτι τέτοιο θα ήταν διαστρέβλωση της πραγματικότητας. Αντίθετα, και στους νέους το θέμα της ταξικής προέλευσης έχει σοβαρή σημασία". Αλλά ο Φιλίνης στη συγκεκριμένη στιγμή δεν είχε κομματική ευθύνη ή συμμετοχή στη χάραξη της γραμμής του κόμματος για τη νεολαία.

Γιατί περί αυτού πρόκειται. Ο ταξικός ή αταξικός χαρακτήρας της νεολαίας δεν αποτελεί θέμα για ακαδημαϊκή συζήτηση. Από τη σχετική ανάλυση θα εξαρτηθεί η χάραξη της γραμμής πλεύσης των νεολαιίστικων κομματικών δυνάμεων στους κοινωνικούς και πολιτικούς αγώνες, η ιεράρχηση των στόχων, η οργανωτική πολιτική αλλά και το σχήμα, ακόμη, ένταξης των δυνάμεων αυτών στο κίνημα και το κόμμα, το οποίο τελικά θα επιλεγεί. Ο χώρος δεν επιτρέπει να επεκταθούμε άλλο σ' αυτήν την ιδιαίτερα σημαντική πλευρά του θέματος.

Μια σύντομη παρένθεση: Η δεσπόζουσα έννοια της θεωρητικής σύλληψης (ή κατασκευής) για τη νεολαία, στην οποία αναφερόμαστε, η νεολαία, δηλαδή, ως "κοινωνική κατηγορία", είναι αδόκιμη. Ο Ν. Πουλαντζάς, όταν αναφέρεται σε κοινωνικές κατηγορίες που "το διακριτικό τους χαρακτηριστικό βρίσκεται στην ειδική και υπερπροσδιοριστική σχέση τους προς δομές εκτός από τις οικονομικές", εννοεί -το εξηγεί ο ίδιος- "τη γραφειοκρατία, στις σχέσεις της με το κράτος, και τους διανοούμενους, στις σχέσεις τους με το ιδεολογικό στοιχείο". Η νεολαία δεν εντάσσεται στο σχήμα του Ν. Πουλαντζά (Πολιτική εξουσία και κοινωνικές τάξεις, τ. Α' σελ. 115).

Τώρα, για να επανέλθουμε στα δικά μας: Σε σχέση με τη δεκαετία του 1960, στην οποία αναφερθήκαμε στην αρχή, η θέση της νεολαίας ως προς την παραγωγική διαδικασία έχει διαφοροποιηθεί υπό την πίεση των νεοφιλελεύθερων πολιτικών και της κρίσης και πραγματοποιείται μια κοινωνική αναδιάρθρωση, ένας μετασχηματισμός στο οικονομικό επίπεδο σε διπλή κατεύθυνση: Με το εξαιρετικά υψηλό ποσοστό ανεργίας σε χώρες όπως η Ελλάδα "αποτάσσεται" από την παραγωγική διαδικασία ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού και παράλληλα δημιουργούνται προϋποθέσεις (χαμηλές αμοιβές, μερική

απασχόληση κ.λπ.) για να "εντάσσονται" σ' αυτήν κοινωνικές ομάδες που προηγουμένως παρέμεναν ανενεργές, σταθερά εκτός παραγωγής. Σ' αυτές ανήκουν νοικοκυρές, συνταξιούχοι, άλλα μεγάλα τμήματα της νεολαίας -σπουδαστές, φοιτητές, νέοι συντηρούμενοι από τις εύπορες οικογένειές τους-, με δύο λόγια, νέοι που υποχρεούνται τώρα "να ψάξουν για δουλειά". Υπό τις συνθήκες αυτές Γάλλοι κοινωνιολόγοι μιλούν για "προλεταριοποίηση" μαζών της νεολαίας. Επικαλούνται μάλιστα τη δική μας "γενιά των 600 ευρώ" (που τώρα δεν είναι ούτε τόσα) για να υποστηρίξουν ότι πρόκειται για νέο φαινόμενο επικαθορισμού της κοινωνικής θέσης με βάση ένα χαμηλό εισόδημα - ουσιαστικά για νέο στοιχείο συγκρότησης της condition ouvrieres.

Συμπέρασμα: Ο ετεροχρονισμός των θέσεων της δικής μας Αριστεράς για τη νεολαία. Και η ανάγκη να προχωρήσουμε στην ανάκτηση του ταξικού στην εννοιοδότησή της. Ή τουλάχιστον να δούμε με καινούργια ματιά αυτά τα ζητήματα.

Αναδημοσίευση από: "Η ΑΥΓΗ"